

*Mr Samir Aličić, asistent
Pravnog fakulteta u Novom Sadu*

PROBLEM KONKURENCIJE TUŽBI U SLUČAJU NANOŠENJA ŠTETE USLED PADA TERETA U KLASIČNOM RIMSKOM PRAVU¹

Sažetak: U ovom radu istražuje se koja se tužba primenjuje u slučaju nastanka štete usled pada tereta u slučajevima u kojima nije moguća primena *actio de effusis et deiectis directa*. Nakon uvoda u kome su postavljene ciljevi rada, analizirana su četiri slučaja nanošenja štete usled pada tereta: ispuštanje tereta od strane nosača, pad tereta sa kola, pad tereta sa tovarne životinje i izbacivanje stvari sa broda. U ovim slučajevima analizirani su uslovi za primenu tužbi *actio damni iniuriae (directa i in factum)*, *actio de pauperiae* i *actio de effusis et deiectis utilis causa*. Na kraju je dat zaključak u kome su sumirani rezultati istraživanja.

Ključne reči: šteta, naknada štete, *lex Aquilia*, *damnum iniuria datum*, pad tereta, rimsko pravo.

Uvod

Iuv. Sat. 3.245-246:

*...ferit hic cubito, ferit assere duro
alter, at hic tignum capiti incutit, ille metretam.*²

¹ Rad je posvećen projektu „Pravo Srbije u evropskoj perspektivi“, br. 149042 koji finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

² Iuv. Sat. 3.245-246 *jedan me gura laktom, drugi tvrdom letvom; jedan mi udara glavu gredom, drugi mericom.*

Iuv. Sat. 3.251-253:

*Corbulo vix ferret tot vasa ingentia, tot res
inpositas capiti, quas recto vertice portat
servulus infelix et cursu ventilat ignem.*³

Iuv. Sat. 3.254-261:

*...longa coruscat
serraco veniente abies, atque altera pinum
plaustra vehunt; nutant alte populoque minantur.
nam si procubuit qui saxa Ligustica portat
axis et eversum fudit super agmina montem,
quid superest de corporibus? quis membra, quis ossa
invenit? obtritum vulgi perit omne cadaver
more animae.*⁴

Gore navedeni stihovi iz satira rimskog pesnika Juvenala slikovito svedoče o tome da su nesreće usled pada tereta bile uobičajena stvar u Rimu u imperijalno doba. Naravno, problem štete koja je usled toga nastajala nije mogao izbeći pažnji pravnika.

Ovom prilikom nećemo se baviti situacijom kada neka stvar biva izbačena iz stambene zgrade na javni put ili privatno mesto preko koga se uobičajeno prelazi. Naime, kao što je dobro poznato, u ovom slučaju oštećenom licu pripada tužba zbog nedozvoljenog prosipanja ili izbacivanja stvari (*actio de effusis et deiectis*) protiv lica koje stanuje na mestu odakle je nešto izbačeno.

Međutim, situacija je znatno složenija kada neko biva povređen padom tereta u transportu, npr., padom tereta sa kola, ili sa leđa nosača ili tovarne životinje, ili sa broda. U takvoj situaciji, direktna primena *actio de effusis et deiectis* nije moguća, i samim tim se nameće pitanje, koja tužba stoji na raspolaganju oštećenom licu? Da bi smo to utvrdili, moramo odgovoriti na sledeća pitanja:

-Najpre, treba ispitati da li i pod kojim uslovima postoji mogućnost za primenu akvilijanske tužbe (*actio damni iniuriae; actio legis Aquiliae*)?

³ Iuv. Sat. 3.251-253 *Sam Korbulon teško bi nosio sve one velike posude na žaru, sve postavljene na glavi nesrećnog malog roba koji ih nosi uspravljene glave i trčeći raspaljuje vatru.* Korbulon koji se ovde pominje je poznati rimski vojskovođa iz vremena Klaudija i Nerona, poznat po izuzetnoj fizičkoj snazi.

⁴ Iuv. Sat. 254-261: *...duga borova klada njiše se sa teretnih kola koja dolaze, i druga kola nose jelova stabla; drmaju se na visini i plaše narod. Jer ako pukne osovina onih (kola) koja nose Ligursko kamenje i prevrnutu planina se istrese na masu, šta će ostati od njihovih tela? Ko će prepoznati udove, ko kosti? Leševi svetine nestaju, poput njihovih duša.*

Zatim, treba utvrditi da li klasični pravници smatraju da je u slučaju pada tereta šteta naneta telom (*corpore*) onog ko ju je naneo, odnosno, da li je tužba *directa* ili *in factum*?

-Drugo, treba utvrditi da li, i u kojim slučajevima, može da se primeni tužba zbog štete koju nanese životinja (*actio de pauperie*) u slučaju pada tereta sa tovarne životinje?

-Najzad, iako je jasno da direktna tužba zbog izbacivanja i prosipanja stvari (*actio de effusis et deiectis*) ne može da se primenjuje ako predmet nije pao ili izbačen iz stambene zgrade, ostaje otvoreno pitanje da li ova tužba može da se primenjuje *utilis causa*?

U ovom radu analiziraćemo neke slučajeve nanošenja štete usled pada tereta koje navode klasični pravници, sa ciljem da utvrdimo koje se od navedenih tužbi i pod kojim uslovima mogu koristiti, i protiv kojih lica se podižu.

1. Zbacivanje tereta od strane nosača. D.9.2.7.2 ULPIANUS libro octavo decimo ad edictum *Sed si quis plus iusto oneratus deiecerit onus et servum occiderit, Aquilia locum habet: fuit enim in ipsius arbitrio ita se non onerare. nam et si lapsus aliquis servum alienum onere presserit, Pegasus ait lege Aquilia eum teneri ita demum, si vel plus iusto se oneraverit vel neglegentius per lubricum transierit.*⁵

Na početku ovog teksta, Ulpijan navodi slučaj u kome je pešak ispustio teret koji je nosio. Teret je pao na tuđeg roba, i kao posledica toga rob je poginuo. Nosač je ispustio teret zato što je poneo veću količinu tereta nego što je mogao da drži. Po Ulpijanu, ima mesta tužbi iz Akvilijevog zakona, jer postoji kulpa na strani nosača, budući da je morao da proceni koliki teret može da ponese.

Ulpijan zatim citira Pegaza, koji kaže da će i u slučaju kada je neko ispustio teret na tuđeg roba zato što se okliznuo postojati akvilijanska odgovornost, izjednačavajući tako situaciju kada neko nepažljivo hoda po neravnom terenu sa situacijom kada se pretovari: i u jednom i u drugom slučaju postoji kulpa.

Interpolacionistička kritika je smatrala da je diskusija o kulpi (*fuit enim in ipsius arbitrio ita se non onerare*) u ovom pasusu delo Justini-

⁵ D.9.2.7.2 ULPIJAN, iz osamnaeste knjige o ediktu: *Ali ako bi neko ko je pretovaren odbacio teret i ubio roba, ima mesta Akvilijevom zakonu; bila je, naime, stvar njegove sopstvene procene da se ne pretovari na taj način. Jer i ukoliko teret greškom padne na tuđeg roba, Pegaz kaže da podleže Akvilijevom zakonu, ukoliko se pretovario, ili nepažljivo išao po klizavom terenu.*

janovih kompilatora,⁶ što bi značilo da se izvorni tekst odnosio samo na problem kazualiteta. Ipak, za ovakvu skepsu nema mesta, budući da je navedena Ulpijanova konstatacija sasvim u skladu sa onim što znamo o akvilijanskoj kulpi uopšte. Naime, po Akvilijevom zakonu odgovara se i za najblaži nehat (*In lege Aquilia et levissima culpa venit*.-D.9.2.44pr). Granice kulpe u akvilijanskoj odgovornosti postavljene su mnogo strožije nego u većini kontrakata. Kulpa znači i nepredviđanje onog što se može predvideti, izostanak posebne marljivosti (*diligentia*), i izjednačava se sa nestručnošću (*imperitia*) stručnog lica (*artifex-a*) u kontraktima.⁷

U ovom slučaju očigledno se radi o nehatnom prouzrokoivanju štete.⁸ Nema značaja da li je šteta naneta usled nepažnje, neznanja ili čak fizičke slabosti. U svim slučajevima postoji *culpa*, jer nosač nije predvideo ono što se moglo predvideti (*fuit ... in ipsius arbitrio*): da bi nošenjem preteškog tereta ili kretanjem po klizavom terenu mogao da ugrozi druge.⁹

U tekstu D.9.2.7.2 i Ulpijan i Pegaz govore da se u slučaju da teret koji nosač ispusti nanese neku štetu primenjuje tužba iz Akvilijevog zakona. Međutim, moglo bi se postaviti pitanje, da li je tužba u ovom slučaju direktna ili *in factum*, odnosno, da li pravnici u ovom slučaju smatraju da je tužba naneta *corpore*? Činjenica da se govori samo o tužbi iz Akvilijevog zakona (*Aquila locum habet; lege Aquilia eum teneri*) govori u prilog zaključku da se radi o direktnoj tužbi. Ovakav zaključak je u skladu sa drugim tekstovima Digesta u kojima se govori o šteti nanetoj predmetom koji je neko držao, pa pustio. U svim takvim slučajevima se sma-

⁶ J. B. Thayer: *Lex Aquilia (Digest IX, 2, Ad Legem Aquiliam-text, translation and commentary)*; Cambridge 1929. str. 60.

⁷ M. Talamanca: *Colpa civile (storia)*; Enciclopedia del diritto VII, Milano 1960.,, str. 519-520. O akvilijanskoj kulpi vidi i: S. Schipani: *Responsabilità "ex lege Aquilia" – criteri di imputazione e problema della "culpa"*; Università di Torino, Memorie dell'istituto giuridico, serie II, memoria CXXXI, Torino 1969.; R. Robaye: *Remarques sur le concept de faute dans l'interprétation classique de la lex Aquilia*; RIDA XXXVIII, Bruxelles 1991., str. 333-384.; D. Pugsley: *On the Lex Aquilia and Culpa*; Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis/Revue d'histoire de droit/The Legal History Review L/1, Antwerpen 1982., str. 1-17. M. Talamanca: *Colpa civile (storia)*; Enciclopedia del diritto VII, Milano 1960., str. 517-533.

⁸ Thayer, *ibid*.

⁹ K. Visky: *Die Frage der Kasualität aufgrung des D.9.2 (ad legem Aquiliam)*; Revue internationale des droits de l'antiquité 3/XXVI, Bruxelles 1979., str. 479-480. Nepažljiv izbor mesta za neku radnju je još u republikansko doba bio osnov za kulpu (Visky: *op. cit.*, str 500.). Takođe, analogno slučaju u kome nosač ispusti teret zbog slabosti, i kočijaš koji zbog fizičke slabosti nije mogao da obuzda trzaj mazgi odgovoran je po osnovu kulpe, jer je morao predvideti da bi njegova slabost mogla predstavljati opasnost za druge (D.9.2.8.1). Robaye: *op. cit.*, str. 364-365.

tra da je šteta naneta *corpore*, jer je neko pustio predmet koji je držao, na isti način kao da je, npr., bacio koplje.¹⁰

Treba primetiti da se u ovom slučaju radi, očigledno, o primeni prvog poglavlja Akvilijeovog zakona. Naime, ubistvo roba se jasno označava glagolom *occiderit*, a u prilog tome govori i sadržaj Ulpijanovog paragrafa koji neposredno prethodi citiranom tekstu D.9.2.7.2:

D.9.2.7.1 ULPIANUS libro octavo decimo ad edictum *Occisum autem accipere debemus, sive gladio sive etiam fuste vel alio telo vel manibus (si forte strangulavit eum) vel calce petiit vel capite vel qualiter qualiter.*¹¹

Ovaj tekst sadrži tipične načine ubistva uz korišćenje neposredne fizičke sile. Međutim, u slučaju kada rob pogine zato što je nosač ispustio teret na njega, smrt nastupa kao posledica jedne radnje koja nije direktno usmerena da nanese smrt nekom licu: nošenje prevelikog tereta. Zato se može reći da se u ovom slučaju radi o proširenju koncepta *occidere* i na nanošenje smrti nehatom, ali sa druge strane, sužava se polje njegove primene samo na smrt koja je naneta uz postojanje krivice, isključujući tako nanošenje smrti slučajem.¹²

2. Pad tereta sa kola. D.9.2.27.33 ULPIANUS libro octavo decimo ad edictum *Si ex plostro lapis ceciderit et quid ruperit vel fregerit, Aquiliae actione plostrarium teneri placet, si male composuit lapides et ideo lapsi sunt.*¹³

Prema Ulpijanu, ukoliko sa teretnih kola ispadne kamen i načini štetu na način koji predviđa treće poglavlje Akvilijeovog zakona, odnosno nešto uništi ili slomi (*ruperit vel fregerit*), kočijaš teretnih kola (*plostrarius*)

¹⁰ Tako, direktna akvilijanska tužba će postojati ukoliko neko pogodi roba koji prelazi preko poligona za gađanje (D.9.2.9.4), zatim ako igrači svojom krivicom pogode loptom u ruku berberina koji brije roba i usled toga ovome bude presečen grkljan (D.9.2.11pr), ako grupa ljudi baci gredu i smrška tuđeg roba (D.9.2.11.4), itd. Vidi i D. Nörr: *Causa mortis – Auf den Spuren einer Redewendung*, München 1986. str. 142.

¹¹ D.9.2.7.1 ULPIJAN, iz osamnaeste knjige o ediktu: *Međutim, pod (izrazom) „ubiti“ treba da prihvatimo (ono što je učinjeno) bilo mačem, bilo isto tako batinom, ili drugim oružjem, ili rukama (ako ga je jako stegao oko vrata), ili udarcem nogom, ili glavom, ili na bilo koji drugi način.*

¹² P. Ziliotto: *L'imputazione del danno aquiliano – tra iniuria e damnum corpore datum*; Milano 2000., str. 47-54., R. Sotty: *Les actions qualifiées d' "utiles" en droit classique*, LABEO 25/2, Napoli 1979., str. 157., nap. 65.

¹³ D.9.2.27.33 ULPIJAN, iz osamnaeste knjige o ediktu: *Ako sa teretnih kola padne kamen i nešto oštetiti ili slomi, smatra se da vozač teretnih kola odgovara po Akvilijanskoj tužbi ako je loše složio kamenje i ako je zbog toga skliznulo.*

odgovara po osnovu tužbe iz Akvilijeovog zakona ukoliko je do toga došlo zbog toga što je loše složio kamenje.

Sa aspekta kulpe, ovde nema nejasnoća. Vozač teretnih kola odgovara zbog nehata, zato što je nemarno ili nestručno složio kamenje. Ovaj slučaj sa aspekta krivice sličan je prethodnom, u kojem je do nesreće došlo zbog toga što je nosač poneo preveliku količinu tereta.¹⁴ I u jednom i u drugom slučaju postoji krivica zbog nepredviđanja buduće opasnosti.

Međutim, postavlja se pitanje, da li se ovde radi o posrednom ili neposrednom kazualitetu, odnosno, da li je šteta naneta *corpore*? Ako se u situaciji kada neko ispusti predmet koji je držao i može razumeti da je šteta nastala *corpore*, u slučaju pada kamena sa kola to nije slučaj. Šteta nastaje usled toga što je kamenje loše složeno. Ovde ne samo da nedostaje fizički kontakt između delikventa i oštećene stvari, nego nema ni direktne ljudske radnje koja bi neposredno bila uzrok štete. Dok u slučaju nosača imamo zbacivanje tereta, ovde je uzrok - loše slaganje tereta.¹⁵ Ipak, postoji tužba iz Akvilijeovog zakona, kao da je neko sam ispustio teret koji je držao.¹⁶

3. Pad tereta sa tovarne životinje. D.9.1.1.4 ULPANUS libro octavo decimo ad edictum *Itaque, ut Servius scribit, tunc haec actio locum habet, cum commota feritate nocuit quadrupes, puta si equus calcitrosus calce percusserit, aut bos cornu petere solitus petierit, aut mularae propter nimiam ferociam: quod si propter loci iniquitatem aut propter culpam mulionis, aut si plus iusto onerata quadrupes in aliquem onus everterit, haec actio cessabit damnique iniuriae agetur.*¹⁷

¹⁴ Ziliotto: *op. cit.*, str. 55.

¹⁵ Ziliotto: *op. cit.*, str. 55-56

¹⁶ Po nekim romanistima, elemenat koji povezuje oba slučaja, ispuštanja tereta od strane nosača i pada kamena sa kola, je postojanje kulpe u jednoj radnji koja, iako sama po sebi nije nedozvoljena, može da dovede do štete. Nikakav značaj, međutim, nema činjenica da li je šteta nastala kao direktna posledica ljudske radnje ili ne (*...ciò che conta è la possibilità di ravvisare un elemento di colpa nella condotta di per sè lecita dalla quale sia derivato un danno ad altri. Nessuna importanza ha, invece, il fatto che l'evento lesivo abbia la sua causa diretta in una azione umana. ...l'elemento considerato rilevante è quello della colpevolezza del soggetto agente...* - Ziliotto: *op. cit.*, str. 56.). Drugi, međutim, ovo objašnjavaju posrednim prouzrokovanjem štete, posrednim kazualitetom (*mittelbare Kasualität* - Nörr, *op. cit.*, str. 142-143.)

¹⁷ D.9.1.1.4 ULPIJAN, iz osamnaeste knjige o ediktu: *I zato, kako piše Servije, ovoj tužbi ima mesta onda kada je četvoronožna životinja pričinila štetu zbog probuđene divlje prirode, na primer ako je konj koji se često rita udario nogom, ili je vo, koji često ubada, ubo rogom, ili mazge (pričine štetu) zbog preterane divljine; a ako zbog neravnog terena, ili krivicom mazgara, ili zbog toga što je pretovarena, četvoronožna životinja zbaci teret na nekoga, ova tužba se neće primenjivati i tužiće se zbog protivpravne štete.*

Ulpijan citira pravnika Servija¹⁸ koji kaže da se *actio de pauperie* primenjuje uvek kada životinja pričini štetu usled probuđene divljine (*commota feritate*). On navodi slučajeve kada se konj, koji se inače često rita, ritne nogom i nekog povredi, ili kada vo, koji često napada rogovi-ma, nekog ubode, ili kada mazge pričine štetu usled preterane divljine. Servije¹⁹ nasuprot ovim slučajevima kada životinja učini štetu pod dejstvom nagona navodi primer kada tovarna životinja zbací teret na nekoga (roba ili slobodnog čoveka) i pričini štetu, zbog teškog terena, ili krivicom goniča, ili zato što je pretovarena. U svim ovim slučajevima šteta nije pričinjena zbog neuobičajenog ponašanja životinje pod dejstvom instinkta, nego zbog krivice goniča. Zato se ne primenjuje *actio de pauperie*, nego *actio damni iniuriae*.²⁰

Krivica goniča postoji ne samo ako je mazgar direktno izazvao da životinja zbací teret nestručno je vodeći (na šta se verovatno misli kada se kaže *propter culpam mulionis*²¹), nego i ako je pretovario i time izazvao da životinja nije mogla da zadrži teret.²² Nije jasno zbog čega postoji akvilijanska odgovornost ako je do nesreće došlo zbog teških uslova puta (*propter loci iniquitatem*), jer bi na prvi pogled bilo logičnije da se ovo podvede pod slučaj. Izgleda da Servije smatra da u tom slučaju postoji pretpostavljena krivica goniča zato što goni životinju na opasnom mestu, na sličan način kao u slučaju kada se nosač oklizne i ispusti teret zato što je neoprezno išao po teškom terenu (vidi ranije analizirani tekst D.9.2.7.2).

Neobično deluje to što Servije govori o Akvilijanskoj tužbi na takav način kao da je u pitanju direktna tužba (*damnique iniuriae agetur*). Iako su neki romanisti smatrali da se izraz *damnique iniuriae agetur* može shvatiti u širem značenju, tj. da se pod njime podrazumeva i tužba *in factum*.²³, ali je ovo mišljenje podvrgnuto kritici i uglavnom odbačeno.²⁴

¹⁸ Radi se verovatno o Serviju Sulpiciju Rufu (*Servius Sulpicius Rufus*), pravniku iz prvog veka p. n. e. (M. Polojac: *ACTIO DE PAUPERIE and Liability for Damage Caused by Animals in Roman Law*; Belgrade 2003., str. 37.)

¹⁹ Po nekim romanistima, ovaj drugi deo pasusa potiče od Ulpijana (Ziliotto: *op. cit.*, str. 106., nap. 9.).

²⁰ Polojac: *op. cit.*, str. 38., Ziliotto: *op. cit.*, str. 104-108.

²¹ Ziliotto: *op. cit.*, str. 107.

²² Treba podsetiti da lice koje je pretovario životinju može odgovarati i za povredu koju je usled toga pretrpela sama životinja (D.19.2.30.2; D.9.2.27.23).

²³ S. Schipani: *Responsabilità "ex lege Aquilia" – criteri di imputazione e problema della "culpa"*, Torino 1969., str. 164.

²⁴ Ziliotto: *op. cit.*, str. 104-114. Vidi i: Nörr: *op. cit.*, str. 142.

Treba primetiti da neki autori spominju situacije u kojima je šteta nastala usled pretovaranja životinje kao specifičnu grupu slučajeva u kojima se za nastalu štetu odgovara po direktnoj tužbi iz akvilijevog zakona, a ne po pretorskoj tužbi *in factum*, uprkos tome što šteta nije naneta *corpore*.²⁵ Ne ulazeći u razloge koji su do ovoga doveli, moramo konstatovati da i u slučaju kada je sama tovarna životinja povredena usled pretovaranja pravnici daju direktnu akvilijansku tužbu, a ne tužbu *in factum* (D.9.2.27.23; D.19.2.30.2). Činjenica da o ovoj problematici raspravljaju već Servije (D.9.1.1.4), Pegaz (D.9.2.7.2) i Alfen (D.19.2.30.2), pravnici s kraja republikanskog doba, ukazuje da je problem akvilijanske odgovornosti zbog pretovaranja životinje bio elaboriran već u pretklasičnom periodu. Moguće je da su iz nekog razloga oni o ovoj problematici drugačije rezonovali nego pravnici iz poznog klasičnog perioda, te da ove specifičnosti proističu odatle.

Napomenimo i to da pitanje posrednog i neposrednog kazualiteta nema značaja kada životinja zbací teret pod dejstvom nagona. I ako je šteta naneta posredno, primenjuje se *actio de pauperie*:

D.9.1.1.9 ULPIANUS libro octavo decimo ad edictum *Sive autem corpore suo pauperiem quadrupes dedit, sive per aliam rem, quam tetigit quadrupes, haec actio locum habebit: ut puta si plaustro bos obrivit aliquem vel alia re deiecta*.²⁶

4. Izbacivanje stvari sa broda. D.9.3.6.3 PAULUS libro nono decimo ad edictum *Si de nave deiectum sit, dabitur actio utilis in eum qui navi praepositus sit*.²⁷

U ovom tekstu govori se o situaciji kada nešto bude izbačeno sa broda i ošteti tuđu imovinu, verovatno kada brod stoji usidren neposredno uz obalu, ili kada se blisko mimoilazi sa drugim plovilom, ili kada plovi neposredno uz obalu po uskom plovnom putu, npr. reci ili kanalu. U takvom slučaju, daje se tužba iz razloga korisnosti protiv zapovednika broda (*praepositus navi*).

²⁵ Tako, Nörr, *ibid*: *Eine Fallgruppe, bei der sich anscheinend früh die Subsumtion unter die actio (directa) durchgesetzt hatte, ist diejenige des Überladens von Tieren.*

²⁶ D.9.1.1.9 ULPIAN, iz osamnaeste knjige o ediktu: *Medutim, bilo da je četvoronožna životinja pričinila štetu sopstvenim telom, bilo preko neke druge stvari koju je četvoronožna životinja dotakla, ova tužba će biti primenljiva; kao na primer ako je vo nekoga smrvio kolima ili drugom stvari koja je gurnuta nizbrdo.*

²⁷ D.9.3.6.3 PAUL, iz devetnaeste knjige o ediktu: *Ako je nešto izbačeno sa broda, biće data tužba iz razloga korisnosti protiv onoga koji je bio zapovednik broda.*

Ovaj paragraf potiče iz poglavlja Digesta *O onima, koji nešto prospu ili izbace* (*De his, qui effuderint vel deiecerint*-9.3), i čini deo jednog Paulovog fragmenta (9.3.6) u kome se razmatraju različita pitanja vezana za tužbu zbog nedozvoljenog izbacivanja i prosipanja stvari. U skladu sa time, nema sumnje da se *actio utilis* iz ovog teksta odnosi na tužbu zbog nedozvoljenog prosipanja i izbacivanja stvari, a ne na akvilijansku tužbu. Može se postaviti pitanje, zašto *actio utilis*, a ne jednostavno *actio de effusis et deiectis*? Odgovor leži u činjenici da se tužba zbog prosipanja i izbacivanja stvari po striktnom tumačenju reči pretorovog edikta daje samo protiv lica koje stanuje u zgradi iz koje je nešto izbačeno (*in eum, qui ibi habitaverit*-D.9.3.1pr). Ako stvar nije izbačena iz stambenog, nego poslovnog prostora, npr. iz skladišta ili radnje, daće se tužba *in factum*, odnosno *utilis causa* protiv zakupca tog prostora (D.9.3.3). Po analogiji, direktna tužba ne može biti data ni protiv kapetana broda, jer ni on ne stanuje na brodu, ali se protiv njega daje *actio utilis* zbog nedozvoljenog izbacivanja i prosipanja stvari.

Može se postaviti pitanje, zašto tužba zbog izbacivanja stvari, a ne akvilijanska, kad, kako smo videli, u drugim slučajevima pada stvari prilikom transporta, npr. pada kamena sa kola ili tereta sa tovarne životinje, postoji akvilijanska tužba? Šta više, i u nekim slučajevima namernog izbacivanja stvari na put postoji akvilijanska tužba, npr. ako drvoseča nepažljivo baci granu sa drveta i povredi prolaznika (D.9.2.31).

Rešenje problema leži u činjenici da se akvilijanska tužba podiže uvek kada se može utvrditi čijom krivicom je stvar pala. Kada se radi o padu stvari sa kola, ili tovarne životinje, ili sa glave nosača, nije teško utvrditi ko je kriv, ali u slučaju pada stvari sa broda, situacija je bitno drugačija. U tom slučaju jedino rešenje je da bude tužen kapetan broda, ali to više nije akvilijanska odgovornost, nego odgovornost zbog nedozvoljenog izbacivanja ili prosipanja stvari.

Zaključak

Za štetu nastalu usled pada tereta po pravilu odgovara putem tužbe iz Akvilijeovog zakona lice koje snosi krivicu za pad tovara. Krivica postoji ukoliko je do nesreće došlo zato što je nosač, kočijaš ili gonič tovarne životinje poneo ili natovario preveliku količinu tereta, loše složio teret, ili se kretao po neadekvatnom terenu. U svim ovim slučajevima, krivica postoji zbog toga što nije predvideo ono što se realno moglo predvideti: da bi time mogao da izazove opasnost za druge.

Pravnici iz klasičnog i preklasičnog perioda govore u svim ovim situacijama samo o tužbi iz Akvilijeovog zakona. To znači da imaju u vidu

direktnu tužbu, a ne tužbu *in factum*, i da smatraju da je šteta naneta *corpore*. U tom smislu, slučajevi nanošenja štete usled pada tereta predstavljaju izuzetak u odnosu na opšti režim akvilijanske odgovornosti, jer se i u situaciji kada nema direktnog kazualiteta primenjuje direktna tužba *ex lege Aquilia*.

U slučaju kada tovarna životinja zbací teret bez krivice čoveka pod dejstvom nagona, za štetu koja usled toga nastane odgovara njen vlasnik po osnovu *actio de pauperie*.

Posebnu situaciju predstavlja izbacivanje ili pad stvari sa broda. Pošto u ovom slučaju po pravilu ne može da se utvrdi čijom krivicom je predmet pao, umesto akvilijanske tužbe daje se *actio de effusis et deiectic utilis causa* protiv kapetana broda.

*Samir Aličić, LL.M., Assistant
Novi Sad School of Law*

Some Cases of Damage Resulting from Cargo Fall in Roman Law

Abstract

This paper studies types of lawsuits applicable to damage resulting from cargo fall in cases when *actio de effusis et deiectis directa* may not be applied. After the introduction, which defines the aims of the study, four circumstances of damage to cargo as a result of fall have been analyzed: fall during handling by the carrier, fall off a vehicle, fall off a load-bearing animal and fall off a ship. The paper examines conditions necessary for lawsuits *actio damni iniuriae (directa and in factum)*, *actio de pauperiae* and *actio de effusis et deiectis utilis causa*, and circumstances which require each of them. At the end the paper presents a conclusion which summarizes the results of the research.

Keywords: damage, compensation of loss, *lex Aquilia*, *damnum iniuria datum*, cargo fall, Roman law.